

Meer aandacht voor kwaliteit binnenlucht dankzij Luchtconsulenten van Beweging.net

Veerle Van Holle – Studiedienst

Bijzondere dank aan: *Hervé Avalosse (studiedienst), Elise Rummens (Medisch Departement), Frédéric Cipriani, Francis Devlamynck, Jurgen D'Ours en Jens Vaes (Beweging.net) en alle vrijwilligers en bewoners.*

Samenvatting

Achtergrond en doelstelling

85% van onze tijd brengen we binnen door. Net als vervuilde buitenlucht, kan ook een slecht binnenmilieu voor gezondheidsproblemen zorgen. Toch zijn de oorzaken en gevolgen van vervuilde binnenlucht veel minder bekend dan de effecten van slechte buitenlucht. Burgers zijn nochtans erg bezorgd om hun levenskwaliteit en gezondheid. Beweging.net startte daarom eind 2016 met een innovatief project: 'Luchtconsulenten voor gezonde lucht'. Het doel was om via het inzetten van tot 'luchtconsulent' opgeleide vrijwilligers, de Vlaamse bevolking te sensibiliseren rond een gezond binnenmilieu.

Methodologie

In twee pilootregio's volgden vrijwilligers een vorming tot luchtconsulent: iemand die bij bewoners thuis komt met een interactieve checklist die peilde naar structurele en gedragsmatige factoren die de binnenlucht beïnvloeden. In een persoonlijk gesprek gingen luchtconsulent en bewoner vervolgens samen op zoek naar oplossingen op maat van de bezochte woning. De luchtconsulent reikte hierbij haalbare tips en tricks aan. Zes maanden na het eerste contact was er een opvolgbezoek waarbij met de interactieve checklist veranderingen in kaart werden gebracht. Nog eens zes maanden later beantwoordden de bewoners online een laatste bevraging.

Conclusies

De resultaten van de pilootstudie waren positief: een derde van de bezochte bewoners voerde de frequentie van ventileren en verluchten op en bij maar liefst 9 op de 10 onder hen gaven aan dat dit kwam doordat ze zich door het huisbezoek bewust waren geworden van het belang ervan. Zowat alle bewoners waarbij tijdens het eerste bezoek een probleem aan de rookgasafvoer van hun verwarmingstoestel werd gedetecteerd, ondernamen op basis van het advies van de luchtconsulent stappen om dit op te lossen.

De resultaten moeten echter met enige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd: de bewoners waren hoofdzakelijk hoger opgeleid, gepensioneerd en eigenaar van de (meestal ook vrij kwalitatieve) woning. De luchtconsulenten bezochten immers vooral bewoners uit hun eigen familie of kennissenetwerk, omdat voor dit pilootproject eerst in een 'vertrouwde' omgeving werd onderzocht of sensibilisering nuttig was. Toch werd ook bij deze 'gezonde' woningen nog veel groeimarge opgetekend en leert het pilootproject dat de Vlaming ontvankelijk is voor advies op maat inzake zijn gezondheidsgedrag, en daar ook effectief iets aan doet.

Sleutelwoorden: *milieu & gezondheid, binnenlucht, binnenmilieu, gezondheidsgedrag, vrijwilligers*

1. Achtergrond en doelstelling

Luchtvervuiling buitenshuis kennen we allemaal en dat het gevolgen heeft voor onze gezondheid weten we eveneens. Hoewel we 85% van onze tijd binnen doorbrengen (thuis, op kantoor, op school, in winkels, ...), zijn we minder vertrouwd met het belang van een goede luchtkwaliteit binnenshuis. De kwaliteit van de lucht die we er inademen, is dan ook heel belangrijk voor onze gezondheid. De impact ervan kan zelfs groter zijn dan die van luchtvervuiling buitenshuis. Toch zijn de oorzaken en gevolgen van vervuilde binnenlucht veel minder bekend dan de effecten van slechte buitenlucht op milieu en gezondheid.

De oorzaken van luchtvervuiling in de woning (in dit artikel wordt hier verder aan gerefereerd als een 'slecht binnenmilieu') zijn heel divers. Een voorbeeld zijn chemische stoffen die vrijkomen bij klus- en decoratiewerken, maar evenzeer bij het gebruik van luchtverfrissers en bepaalde poetsproducten. Een andere oorzaak is vocht. Vocht en bijgevolg schimmel ontstaan door te weinig ventilatie en een te hoog vochtgehalte als gevolg van structurele problemen (vb. een lek) of van 'menselijke, gedragsmatige' factoren zoals koken, douchen, met veel personen in één kamer zijn, ... Tot slot kunnen ook bepaalde brandstoffen, roken in de woning en verkeerde stookgewoontes zorgen voor een verminderde kwaliteit van het binnenmilieu.

De gevolgen van een slecht binnenmilieu zijn niet te onderschatten: gezondheidsklachten, zoals irritatie van neus en keel, (chronisch) hoesten, longaandoeningen zoals astma en chronisch longlijden (COPD), longkanker. Een slecht binnenmilieu kan ook allergische reacties uitlokken zoals jeukende, tranende ogen, een loopneus of verstopte neus, hoesten, jeuk, atopisch eczeem en astmaklachten. Het effect op de gezondheid hangt af van de aard en de concentratie van de vervuilende stof, en van de frequentie en duur van blootstelling¹. Tot slot kan een slecht binnenmilieu ook de kwaliteit/structuur van een woning sterk aantasten, zoals bij vocht- en schimmelproblemen.

Het goede nieuws is dat mensen zowel met kleine ingrepen in de woning als via gedragsaanpassingen, de oorzaken van een slecht binnenmilieu kunnen verminderen of zelfs helemaal kunnen wegnemen. Helaas hebben mensen niet altijd de nodige kennis en handelingsstrategieën op zak om deze problemen aan te pakken. Hoewel de kennis beschikbaar is, komt de informatie soms niet bij de doelgroepen terecht. En als kennis wél breed verspreid geraakt, worden goede intenties vaak onvoldoende omgezet in effectieve gedragsverandering om aan risicobeperking te doen.

Inzetten op een beter binnenmilieu, door te sensibiliseren en mee te helpen de stap te zetten naar gedragsverandering, heeft tegelijk een mogelijk gunstige impact op de kosten en klachten op medisch vlak (persoonlijke klachten en uitgaven, terugbetalingen ziekteverzekering) en op de kosten en klachten op economisch vlak (specifieke arbeidsongeschiktheid, uitkeringen, waardevermindering woning).

Ook de Vlaming zelf is erg bezorgd om zijn levenskwaliteit en gezondheid, twee thema's waar Beweging.net en haar partnerorganisaties al jarenlang rond werken. Beweging.net startte daarom eind 2016 met een innovatief project: 'Luchtconsulenten voor gezonde lucht', gericht op het laagdrempelig overbrengen van adviezen aan Vlaamse burgers om aan een beter binnenmilieu te werken. Het project werd uitgevoerd als een samenwerking tussen Beweging.net en de studiedienst van CM, in nauw overleg met de Vlaamse Overheid², het Vlaams Instituut Gezond Leven en de Vlaamse Logo's³.

Het project 'Luchtconsulenten voor gezonde lucht' stelde twee grote doelstellingen voorop.

- Het ontwikkelen van een laagdrempelige, interactieve 'checklist' die peilt naar structurele en gedragsmatige determinanten van een goed binnenmilieu en die bovendien adviezen voorziet om die factoren gunstig te beïnvloeden. De checklist werd gebruikt bij een huisbezoek, uitgevoerd door een vrijwilliger die opgeleid was tot 'luchtconsulent'. Gebaseerd op deze checklist werd eveneens een online toepassing ontwikkeld met nuttige tips, bedoeld voor particulier gebruik door de Vlaamse burger en dus zonder tussenkomst van een luchtconsulent.
- Nagaan of een huisbezoek door vrijwilligers (luchtconsulenten) met advies op maat, een goede methodologie was met voldoende draagkracht in Vlaanderen om de bevolking te sensibiliseren rond een gezond binnenmilieu.

2. Methodologie

2.1. Projectverloop

'Luchtconsulenten voor gezonde lucht' startte in december 2016 en had een looptijd van 24 maanden. Het project was een pilotproject, uitgevoerd in twee testregio's: West-Vlaanderen en Limburg. Na positieve evaluatie ervan zouden de pistes tot uitbreiding naar het Vlaamse niveau worden onderzocht. Het pilotproject werd gecoördineerd vanuit de studiedienst van CM.

1 Bron: www.gezondheidsmilieu.be

2 Vlaamse Overheid: Departement Omgeving (dat de projectsubsidie toekende) en het Agentschap Zorg en Gezondheid.

3 Een Logo of 'lokaal gezondheidsoverleg' is een lokaal samenwerkingsverband (Vlaanderen en Brussel). Logo's mobiliseren in hun regio zo veel mogelijk mensen en organisaties om samen te werken aan een gezonde leefomgeving en een betere gezondheid voor iedereen via gecoördineerde en op elkaar afgestemde acties.

In iedere pilootregio stond een regionaal projectmedewerker van Beweging.net in voor de praktische opvolging en organisatie.

Methodologisch werden vijf opeenvolgende fasen onderscheiden: het ontwikkelen van de projectmaterialen en het rekruteren van vrijwilligers (Fase 1), het valideren van de projectmaterialen bij de doelgroep en het opleiden van vrijwilligers tot luchtconsulent (Fase 2), een interventiefase (met gegevensverzameling) waar bewoners meermaals werden bevroegd over de beïnvloedende factoren inzake binnenmilieu (Fasen 3⁴ en 4⁵), en een verwerkings- en rapporteringsfase (Fase 5).

Oorspronkelijk werd in de projectaanvraag een looptijd van 18 maanden voorzien, met slechts één meetmoment in Fase 4 (de impactmeting zes maanden na de basismeting). Via een amendement werd een akkoord bereikt over het verlengen van de looptijd van Fase 4 met zes maanden, met het oog op een bijkomende meting exact één jaar na de eerste meting. Deze derde meting zorgde voor een hogere betrouwbaarheid (stabiliteit) van de gegevens en garandeerde eveneens een meting in hetzelfde seizoen als bij het eerste bezoek. Figuur 1 toont de verschillende projectfasen doorheen de tijd.

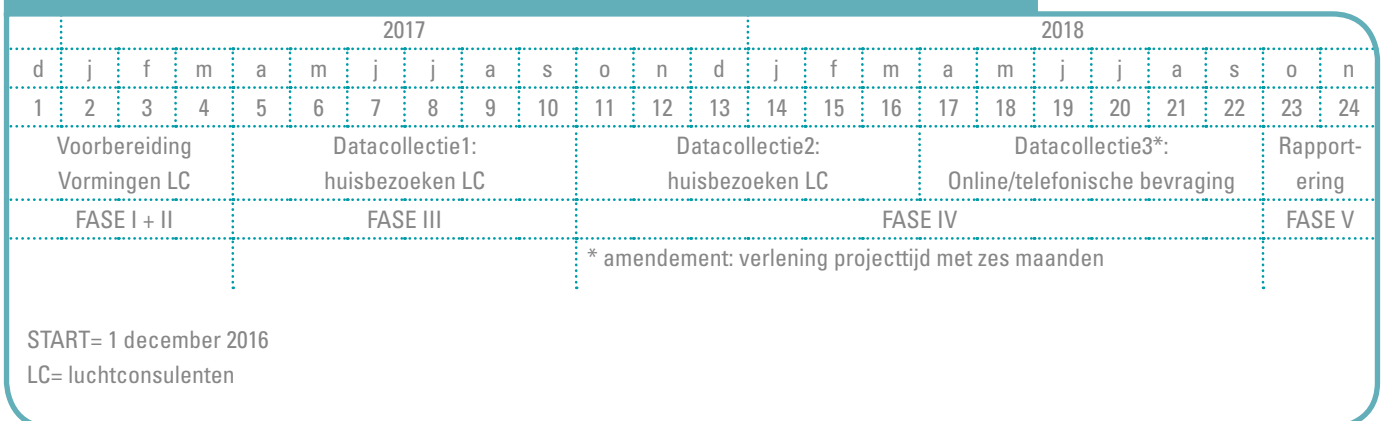
In februari en maart 2017 vormde Beweging.net 40 vrijwilligers tot 'luchtconsulent' (20 personen in iedere pilootregio). De vorming omvatte:

- de theoretische achtergrond over de beïnvloedende factoren van een gezond binnenmilieu,

- de laagdrempelige handelingen die men kan stellen om dat milieu zo optimaal mogelijk te houden of te maken,
- de basisbeginselen van motiverende gespreksvoering, zodat ze bepaalde tips ook aan de bewoners thuis op de gepaste wijze konden overbrengen⁶,
- ondersteuning voor het werken met een interactief tabletprogramma, speciaal ontwikkeld voor dit project, om huisbezoeken bij bewoners af te nemen.

Vanaf april 2017 gingen de luchtconsulenten zelf voor een jaar aan de slag: binnen een periode van zes maanden gingen ze in hun eigen familie- en kennissenetwerk voor een eerste keer op huisbezoek met als streefdoel tien te bezoeken woningen per luchtconsulent. Samen met de deelnemende bewoner(s) nam de luchtconsulent de interactieve checklist door aan de hand van het tabletprogramma. Deze vragenlijst bevatte zeven grote rubrieken: [1] sociodemografische gegevens en woonsituatie (soort woning, aantal bewoners, aantal jaren op huidig adres); [2] ventileren en verluchten; [3] vocht en schimmels; [4] koken en verwarmen; [5] het gebruik van sfeerobjecten en poetsproducten; [6] gezondheidsfactoren die verband kunnen houden met de luchtkwaliteit (vb. astma, jeuk, allergieën en rookgedrag); en [7] een rubriek met 'goede voornemens' voor de zes maanden volgend op het huisbezoek. Per gegeven antwoord verschenen adviezen, die de luchtconsulent dan via een oplossingsgericht gesprek samen met de bewoners besprak. Hierbij werd gezocht naar oplossingen op maat van de woning.

Figuur 1. Tijdslijn projectfasen 'Luchtconsulenten voor gezonde lucht'

- 4 Fase 3 bestond uit de 'eerste golf' van huisbezoeken door de luchtconsulenten. Dit bezoek diende als basismeting, waar beïnvloedende factoren van binnenmilieu werden opgetekend en waar advies op maat werd verleend.
- 5 Fase 4 bestond uit twee 'impactmetingen' m.b.t. eventuele aanpassingen aan de woning en het gedrag. De eerste meting gebeurde zes maanden na het eerste huisbezoek; de tweede één jaar na het eerste bezoek.
- 6 In iedere pilootregio werden twee vormingen van telkens drie uur voorzien. Voor de eerste vorming (theoretische achtergrond) kon het projectteam rekenen op de hulp van een Medisch Milieukundige van het Logo uit de desbetreffende provincie; bij de tweede vorming werd een psycholoog met expertise in gesprekstechnieken uitgenodigd.

Aan het eind van het eerste huisbezoek liet de luchtconsulent – optioneel – één of meerdere folders/brochures achter met meer informatie rond ventileren, verluchten, vocht, schimmels of rookstop. Ook werd een afspraak gemaakt voor een vervolgbezoek, zes maanden later. Samen met de bewoner(s) zou bij dit tweede huisbezoek worden opgetekend hoe de situatie er na die periode uit zag: wat was verbeterd, en wat kon nog beter, zowel wat betreft gedragingen die aan de basis konden liggen van ongezonde lucht binnenshuis als wat betreft mogelijk gerelateerde gezondheidsklachten. Nog eens zes maanden later (en dus een jaar na het eerste huisbezoek) volgde een laatste bevraging bij de bewoners. Deze werd door de projectverantwoordelijke via e-mail of telefonisch afgenomen, en was dus zonder tussenkomst van de luchtconsulent.

2.2. Evaluatie en analyse

Op verschillende tijdstippen was er een kwalitatieve evaluatie van het project, zowel bij de bewoners als bij de luchtconsulenten. Na het eerste huisbezoek werd bij de bewoners met een beknopte enquête per mail of per post gepeild naar de motiverende factoren om deel te nemen. Ook werd in het tweede huisbezoek nagegaan wat men vond van de folders/brochures die aan het eind van het eerste bezoek werden achtergelaten (enkel bij diegenen die dit hadden ontvangen). Vrijwilligers die zich tot luchtconsulent wilden laten vormen, beantwoordden bij de start van de vorming een vragenlijst die peilde naar hun motivatie. Daarna waren er drie tussentijdse contactmomenten: kort na aanvang van de eerste reeks huisbezoeken, kort voor aanvang van de tweede reeks huisbezoeken en kort na afloop van diezelfde tweede huisbezoeken. Tijdens alle contactmomenten werden ervaringen uitgewisseld en oplossingen aangereikt voor mogelijke problemen. Bij het derde en laatste contact werd bijkomend afgetoetst of een mogelijk vervolgproject zinvol zou zijn. Daarnaast konden de luchtconsulenten steeds vrijblijvend contact opnemen met de regionale projectmedewerker voor bijkomende ondersteuning.

In Fase 5 werden de gegevens uit de herhaaldelijke afname van de checklist geanalyseerd en geïnterpreteerd. Zo werd gekeken of de huisbezoeken met advies op maat een eventueel effect hadden op de kennis, de attitudes en het gedrag inzake binnenmilieugerelateerde factoren bij Vlaamse burgers.

3. Resultaten

3.1. Karakteristieke luchtconsulenten en bewoners

3.1.1. Luchtconsulenten

Tabel 1 bevat de resultaten van de bevraging over de motivatie van de vrijwilligers bij de start van de vorming tot luchtconsulent. De belangrijkste redenen om zich te laten opleiden tot luchtconsulent, waren 'algemeen willen bijleren over het binnenmilieu' (66%), 'anderen bewust willen maken van het belang van goede binnenlucht' (63%) en 'goede binnenlucht is goed voor de gezondheid' (53%).

Tabel 1: Motiverende factoren voor het volgen van een vorming tot luchtconsulent*

Reden om zich aan te melden als luchtconsulent	Aantal	Percentage
Algemeen meer willen bijleren over binnenmilieu	25	66%
Anderen bewust willen maken van het belang van goede binnenlucht	24	63%
Goede binnenlucht is goed voor de gezondheid	20	53%
Graag nieuwe uitdagingen aangaan	18	47%
Goed binnenmilieu is belangrijk	17	45%
Zich zorgen maken om binnenlucht eigen woning en meer weten daarover	12	32%
Goede binnenlucht is goed voor het milieu	7	18%
Voor het sociaal contact (vormingen + huisbezoeken)	6	16%
Andere	6	16%
Overtuigd door de projectmedewerker om zich in te schrijven	5	13%

*39 personen meldden zich aan voor de vorming tot luchtconsulent. De cijfers in de tabel zijn een synthese van alle antwoorden die bij de start van de vorming werden verzameld en dus ook van vrijwilligers die uiteindelijk geen enkel huisbezoek uitvoerden.

Voor de eerste fase van de huisbezoeken voerden 31 luchtconsulenten minstens één huisbezoek uit. De groep luchtconsulenten bestond voor 55% uit mannen, met een gemiddelde leeftijd van 56 jaar. De meerderheid was hoger opgeleid, gepensioneerd en samenwonend met een partner. In totaal voerden de luchtconsulenten 215 eerste huisbezoeken uit, waarvan 108 door de luchtconsulenten uit Limburg en 107 door de luchtconsulenten uit West-Vlaanderen. Aan de luchtconsulenten werd voorgesteld om elk 10 geïnteresseerde bewoners te bezoeken. Gemiddeld bezocht elke luchtconsulent zeven woningen.

Voor de tweede reeks huisbezoeken voerden 19 luchtconsulenten minstens één bezoek uit. Deze groep luchtconsulenten was qua sociodemografische karakteristieken sterk gelijkend aan de groep die de eerste huisbezoeken uitvoerde. In totaal werden 141 bewoners door een luchtconsulent opnieuw gecontacteerd voor een tweede bezoek. 132 van hen stemden hiermee in. Ook bij de tweede reeks bezoeken werden gemiddeld 7 bezoeken per luchtconsulent uitgevoerd.

De sterke daling in bezochte bewoners tussen bezoek 1 en 2 is vooral te wijten aan het afhaken van een aanzienlijk deel van de luchtconsulenten in de loop van het project waardoor met heel wat bewoners geen tweede contact was. In elke projectfase lag de grote tijdsinvestering (en bijgevolg de moeilijke combinatie met werk- en/of privéleven) aan de basis van deze drop-out van luchtconsulenten.

Voor de luchtconsulenten die wel gedurende het hele project gegevens verzamelden, was de voornaamste stimulans om te blijven volhouden het engagement als vrijwilliger. Tijdens de terugkommomenten wezen de aanwezige luchtconsulenten ook op de persoonlijke inhoudelijke meerwaarde van het project: ze waren zich bewust geworden van hun eigen gedrag rond binnenmilieu en hadden dat – indien nodig – aangepast.

3.1.2. Bewoners

De door de luchtconsulenten bezochte bewoners werden voornamelijk gerekruteerd uit het eigen familie- en/of kennissennetwerk. De doelgroepkarakteristieken van de bewoners die respectievelijk de eerste, tweede en derde checklist beantwoordden, zijn samengevat in Tabel 2. Er waren geen beduidende sociodemografische verschillen tussen de bewoners van beide pilootregio's.

Van de 215 bewoners die bij een eerste huisbezoek werden bezocht, was ongeveer de helft een man en was de gemiddelde leeftijd 56 jaar. De meerderheid was gepensioneerd, gevolgd door werkenden die als bediende en arbeider aan de slag waren. Van de bewoners gaf de meerderheid aan samen te wonen met een partner (al dan niet met kinderen ten laste). De meeste deelnemers hadden een eigen woning in open bebouwing en woonden gemiddeld al 23 jaar in de bezochte woning. Bij 132 bewoners werd een tweede huisbezoek uitgevoerd. Voor de derde bevraging hadden 79 personen bij het tweede bezoek aangegeven dat ze mochten worden gecontacteerd. Daarvan gingen er 52 (66%) uiteindelijk ook in op de uitnodiging (49 online en 3 via de telefoon).

Qua samenstelling was de doelgroep van de tweede en derde bevraging⁷ erg gelijkend aan deze van de eerste bevraging (zie Tabel 2), althans op vlak van geslacht, leeftijd, beroepsstatus, type bebouwing en het aantal jaren dat men al verbleef in de woning. Daarentegen bestond de groep van bezochte bewoners per nieuwe afname uit een steeds hoger percentage aan personen die samenwoonden met een partner, en nog een grotere meerderheid die in een eigen woning verbleef.

Tabel 2: Sociodemografische karakteristieken bewoners

	Bezoek 1	Bezoek 2	Bevraging 3
Aantal	215	132	52
Gemiddelde leeftijd in jaren	56	56	56
Geslacht (% mannen)	47	52	48
Opleidingsniveau (% hoger opgeleid)	52	53	58
Leefsituatie (% met partner)	66	70	77
Beroepssituatie (%)			
gepensioneerd	41	41	42
Bediende	27	32	37
Arbeider	10	10	6
Andere	22	17	15
% eigenaar van de woning	87	95	98
Soort bebouwing woning			
% open	44	47	37
% halfopen	23	27	35
% gesloten (rijwoning)	19	18	21
% appartement	13	14	8
Gemiddeld aantal jaren in woning	23 ± 16; 21	25 ± 16; 27	26 ± 16 ; 26

⁷ Alle bewoners die de derde bevraging beantwoordden, maakten deel uit van respectievelijk de groep van tweede huisbezoeken, die op hun beurt allen deel uitmaakten van de groep die ook een eerste huisbezoek kreeg.

Noot interpretatie van de resultaten

Het is belangrijk om op basis van de bovenstaande informatie rond de doelgroepkarakteristieken alle resultaten voorgesteld in hoofdstuk 3.2 op een correcte wijze en met de nodige voorzichtigheid te interpreteren: de luchtconsulenten bezochten immers vooral hoogopgeleide personen van middelbare leeftijd, wonend in een eigen woning, waar ze bovendien al vrij lang eigenaar van waren. Huurders, jongere personen en meer kwetsbare doelgroepen werden niet of nauwelijks bereikt. De resultaten gelden dus enkel in het licht van deze pilootstudie en zijn weinig veralgemeenbaar naar de Vlaamse bevolking. Niettemin wijzen de resultaten erop dat het pilootproject als nuttig werd ervaren en er geldige redenen zijn voor een vervolg (zie verder).

3.2. Resultaten checklist en tussentijdse evaluaties

3.2.1. Ventileren en verluchten

Ventileren is het voortdurend verversen van de lucht in de woning via ramen, roosters of een ventilatiesysteem. Verluchten is aanvullend een raam of buitendeur gedurende korte tijd wijd open zetten, bijvoorbeeld na vochtproducerende activiteiten zoals koken, douchen of poetsen. Voldoende ventileren en aanvullend verluchten zijn twee sleutelmechanismen om het binnenmilieu gezond te maken en te houden. De luchtconsulenten bespraken het principe en het belang ervan met de bewoners en gaven adviezen over hoe en wanneer ze dit konden doen. Bij het eerste bezoek gaf 69% van de bewoners aan het verschil te kennen tussen ventileren en verluchten. Dat percentage steeg bovendien met de leeftijd⁸.

Ventileren bij huisbezoek 1

De checklist peilde bij de bewoners naar hoe zij doorgaans ventileerden. 82% van de bewoners bij het eerste bezoek gaf aan te ventileren via de ramen, 11% via roosters en 7% via een ventilatiesysteem.

Wijzigingen ventileergedrag na 6 maanden en na 1 jaar

Voor de tweede huisbezoeken en de derde bevraging werden in totaal respectievelijk 111 en 44 geldige antwoorden geanalyseerd. Over het algemeen ventileerden bewoners nog steeds via de ramen (bezoek 2: 76/111 bewoners (68%); bezoek 3: 26/44 (59%)). Een heel beperkt aantal stapte na het eerste huisbezoek over naar roosters of een mechanisch systeem. Ook voor het ventileren via roosters waren er geen grote wijzigingen tussen bezoek 1 en bezoek 2. De meesten die reeds via roosters ventileerden, deden dit nog steeds (bezoek 2: 14/111 bewoners (13%); bezoek 3: 4/44 (9%)). Voor ventilatie via een mechanisch systeem, werd een onverwachte (weliswaar beperkte) evolutie opgetekend: van de 7 personen die tijdens het eerste bezoek aangaven via een mechanisch systeem te ventileren, gaven tijdens het tweede bezoek slechts 3 personen

aan dit systeem te gebruiken. Dit heeft wellicht te maken met een foute registratie van de ventilatiewijze bij één van de bevragingen.

Daarnaast werd tijdens het tweede huisbezoek en de derde bevraging bijkomend gepeild naar de frequentie van ventileren. Er werd rechtstreeks aan de bewoner gevraagd of deze het gevoel had meer of vaker te ventileren sinds het/de bezoek(en) van de luchtconsulent. Bij het tweede bezoek gaven 67 personen (61%) aan niet dat gevoel te hebben. De meerderheid (93%) hiervan gaf aan dat dit was omdat men al voldoende ventileerde op het moment van het eerste huisbezoek. Voor zij die wel aangaven vaker te ventileren (n=43), gaf de meerderheid (91%) aan dit te doen omdat ze door het huisbezoek bewust waren gemaakt van het belang van ventileren. Bij de derde bevraging werden heel gelijkaardige resultaten opgetekend, zij het bij een kleinere groep van respondenten (n=44). Bij de 54% bewoners (n=24) die antwoordden de frequentie niet te hebben verhoogd, was dit omdat ze al voldoende ventileerden. 95% van de 20 personen die de frequentie van ventileren wel hadden verhoogd (= 46%) deed dit door bewustwording via het huisbezoek.

Bij de bewoners die zich door het huisbezoek bewust waren geworden van het belang van ventileren, werd bij de derde bevraging ook gepeild naar het meest doorslaggevende huisbezoek. 58% (n=11) antwoordde dat dit het eerste bezoek was, en dit omwille van de zinvolle adviezen en de duidelijke, nieuwe informatie gegeven door de luchtconsulent.

Verluchten bij huisbezoek 1

In de checklist werd meermaals gepeild naar verluchtgedrag na vochtproducerende activiteiten (poetsen, koken, ...), en werd geregistreerd of en hoe men verluchtte tijdens en na het uitvoeren van klus- en decoratiewerken en bij het gebruik van sfeerobjecten zoals kaarsen of wierook. Gezien de beperkte registratie van klus- en decoratiewerken en gebruik van sfeerobjecten, gaat de onderstaande beschrijving rond gedragswijzigingen enkel over de zelf gerapporteerde veranderingen in algemeen verluchtgedrag, wanneer dit werd bevestigd bij de tweede en derde herneming van de checklist.

Wijzigingen verluchten na 6 maanden en na 1 jaar

Analoog aan de vraag rond ventileergedrag, werd tijdens het tweede huisbezoek en bij de derde bevraging rechtsreeks aan de bewoner gevraagd of hij/zij vaker of meer verluchtte sinds het eerste (en/of tweede) bezoek van de luchtconsulent. Bij het tweede huisbezoek, gaven 69 personen (63%) aan niet dat gevoel te hebben. Voor 87% was dit omdat men al vaak genoeg verluchtte op het moment dat de luchtconsulent voor het eerst op bezoek kwam. Voor zij die wel rapporteerden vaker te verluchten (n=42), gaf 95% aan dit te doen omdat ze door het huisbezoek bewust waren gemaakt van het belang van voldoende verluchten. Binnen diezelfde groep van 42 bewoners

8 Leeftijdscategorie <49jaar: 60%; 50-59jaar: 67%; 60-69jaar: 75%; ≥70jaar: 81%

werden verschillende activiteiten aangeduid bij dewelke men er nu meer op lette om aanvullend te verluchten (vb. na het slapen (n=28), tijdens of na het koken (n=27) of na het nemen van een bad/douche (n=19)).

Dezelfde trend werd, net zoals bij de resultaten rond ventileren, ook voor verluchten gezien bij de bewoners die de derde bevraging beantwoordden (n=44). De 52% bewoners (n=23) die antwoordden de frequentie niet te hebben verhoogd, gaven allen aan dat dit kwam omdat ze al voldoende verluchtten. Binnen de groep die antwoordde de frequentie van verluchten wel te hebben verhoogd (n=21), kwam dit volgens 95% (n=20) van hen door bewustwording via het huisbezoek. Er werd opnieuw aangegeven dat er vaker werd verlucht na verschillende vochtproducerende activiteiten.

Ook voor verluchten werd bij de derde bevraging een extra vraag gesteld aan de bewoners die peilde naar het meest doorslaggevende huisbezoek⁹. Daar werd door 55% (n=11) geantwoord dat het eerste bezoek de meeste doorslag had gegeven en dit om dezelfde redenen als voor ventileren.

Bespreking 'ventileren en verluchten'

Op basis van de bovenvermelde resultaten kunnen een aantal conclusies worden getrokken voor de doelgroep van bezochte bewoners. Het grote aantal bewoners dat via de ramen ventileert, kan worden beschouwd als een ontvankelijke doelgroep voor de adviezen die via de huisbezoeken werden gegeven. De tips die werden meegegeven kunnen immers vooral toegepast worden in woningen waar *niet* met een mechanisch ventilatiesysteem wordt geventileerd.

Verder wijzen de resultaten rond ventileren én verluchten erop dat het huisbezoek met advies door een luchtconsulent positief is geweest voor een beduidend aantal bezochte bewoners die nog niet voldoende ventileerden en/of verluchtten. De voornaamste reden hiervoor was dat deze personen zich door het bezoek bewust werden van het belang van beide handelingen en daarom hun gedrag hebben gewijzigd.

Anderzijds tonen de resultaten dat een groot deel van de bewoners al voldoende ventileerde/verluchtte bij het eerste bezoek en dit nog steeds deed bij een tweede bevraging. Echt 'slechte' woningen werden echter nauwelijks bereikt via de bezoeken. Mogelijks zal hier de selectiebias (niet-representatieve steekproef door rekrutering in eigen netwerk van luchtconsulenten) meespelen. Ook de luchtconsulenten gaven dit aan tijdens de tussentijdse contactmomenten en vermeldden dat ze het gevoel hadden dat ze de meest kwetsbare doelgroepen niet bereikten en in meer 'gezonde huizen' over de vloer kwamen.

3.2.2. Koken en verwarmen

Op de juiste manier gebruik maken van keuken- en verwarmingstoestellen is een derde belangrijke gedraging om een woning en haar bewoners gezond te houden. Goed onderhouden verwarmingstoestellen (vb. boiler, kachel) en een minimumtemperatuur van 15°C houden schadelijke stoffen (vb. rookgassen) beperkt en zorgen ervoor dat vocht minder kans krijgt om neer te slaan (condens vormt zich immers op koude oppervlakken zoals muren, spiegels en glas). Onderstaand worden de resultaten besproken die betrekking hebben op het gebruik van de dampkap en het onderhoud van de verwarmingstoestellen.

Koken en verwarmen bij huisbezoek 1

212 personen waren bereid de vragen over koken te beantwoorden. Bij het eerste huisbezoek gaf de meerderheid van de bewoners (97%; n=206) aan een dampkap te hebben. Wat betreft de gebruiksfrequentie, gaf 70% (n=144) aan de dampkap bij iedere kook- en bakbeurt te gebruiken, 18% (n=37) bij het koken, maar niet bij het bakken, en 12% (n=25) niet altijd bij het koken en niet altijd bij het bakken. Wat betreft het laten 'nadraaien' van de dampkap na gebruik, gaf de meerderheid (71%; n=146) aan dit niet altijd of zelfs nooit te doen, in vergelijking met 29% (n=60) die dit wel deed.

185 bewoners beantwoordden bij het eerste bezoek ook vragen over verwarmingstoestellen. De meerderheid (55%; n=102) gaf aan dat de woning op koude dagen via centrale verwarming op gas werd verwarmd én dat dit in die periode de (bijna) dagelijkse manier van verwarmen was. Andere mogelijke verwarmingstoestellen in de checklist ('haardvuur/houtkachel', 'petroleumkachel', 'pelletkachel', 'centrale verwarming op elektriciteit' en 'gasbrander') werden ook aangevinkt, maar werden beduidend minder frequent gebruikt als voornaamste warmtebron tijdens koude dagen. Bij de optie 'andere' ging het hier bijvoorbeeld om centrale verwarming via een warmtepomp. In totaal gaf 21% (n=39) van de bewoners aan dat ze een dergelijke 'andere' warmtebron (bijna) dagelijks gebruikten op koude dagen.

Wijzigingen koken en verwarmen na 6 maanden¹⁰

De resultaten van het tweede huisbezoek, waarvoor 110 bewoners data aanleverden rond koken en verwarmen, toonden dat de meerderheid (68%; n=75) van de bezochte bewoners de dampkap nog steeds bij iedere kook- en bakbeurt aanzette. 12/110 personen (11%) die dit niet altijd bij een bakbeurt deden, gaven bij de tweede bezoeken aan dit nu wél altijd te doen; en voor 8/110 personen (7%) die de dampkap bij het eerste bezoek sowieso niet altijd gebruikten (niet bij kook- en niet bij bakbeurt), werd dezelfde positieve evolutie geregistreerd. Voor het 'laten nadraaien van de dampkap'¹¹, werd voor 35 personen

⁹ Indien men had geantwoord dat men zich door het huisbezoek bewust was geworden van het belang van verluchten.

¹⁰ Bij de bevraging na 1 jaar (checklist 3) werden geen vragen meer rond koken en verwarmen gesteld.

¹¹ Deze vraag werd enkel beantwoord door personen die bij huisbezoek 1 hadden aangegeven dat ze een dampkap hadden.

opgetekend dat zij dit nu wel systematisch deden, terwijl ze bij het eerste bezoek hadden aangegeven dit niet altijd te doen. 43 personen gaven nog steeds aan dit niet altijd te doen.

Wat betreft de verwarmingstoestellen wijzen de resultaten van het tweede huisbezoek op een gelijkaardige situatie voor de meest gebruikte warmtebron, namelijk centrale verwarming op gas. Indien bij de eerste bezoeken een probleem aan de rookgasafvoer van een verwarmingstoestel of van de boiler was geregistreerd, kregen de bewoners bij een tweede bezoek de vraag of ze stappen hadden ondernomen om het probleem op te lossen. Het aantal geregistreerde problemen lag erg laag (9/111 bewoners waar een probleem met het verwarmingstoestel bleek te zijn, en 23/111 registraties voor problemen met de rookgasafvoer van de boiler). Bij de personen die geen stappen hadden ondernomen (noch voor verwarmingstoestellen, noch voor de boiler), werd vermeld dat men zich niet herinnerde dat er een probleem was gedetecteerd bij het eerste bezoek, of dat er weinig belang aan dit probleem werd gehecht tijdens het gesprek.

Voor problemen met de rookgasafvoer van de verwarmingstoestellen, gaven 7 van de 9 bewoners (78%) bij wie een dergelijk probleem was gedetecteerd aan dat ze stappen hadden ondernomen om het op te lossen. Voor problemen met de rookgasafvoer van de boiler, gaven 13 van de 23 personen (57%) aan dat ze dit hadden gedaan. Verschillende oplossingen werden vermeld, gaande van het contacteren van een vakman tot het zelf oplossen van het probleem of het weghalen van het toestel.

Bespreking 'koken en verwarmen'

De resultaten inzake gebruik van de dampkap wijzen er opnieuw op dat de doelgroep van bezochte bewoners al vrij gezond gedrag stelde. Toch wijzen de veranderingen na zes maanden erop dat het gegeven advies rond het consistent gebruik van de dampkap bij iedere kook- en bakbeurt en het laten nadraaien ervan voor sommige bewoners een eyeopener was en dat men het gedrag in positieve zin had gewijzigd.

De resultaten rond verwarming suggereren dat, voor diegene die een wijziging in gedrag rapporteerden, de adviezen van de luchtconsulent mogelijk een rol hebben gespeeld in de bewustwording rond het probleem en het aanzetten tot gedragsverandering. Toch wijzen de resultaten vooral in de richting van een beperkte (of onduidelijke) registratie van problemen inzake verwarming en mag deze conclusie niet worden veralgemeend, aangezien het over erg weinig bewoners gaat.

De beperkte registratie van problemen kan opnieuw te wijten zijn aan de steekproef van bezochte bewoners die hoofdzakelijk bestond uit eigenaars van een woning en personen die al vrij lang op hetzelfde adres woonden. De tussentijdse contactmomenten met de luchtconsulenten leerden bijvoorbeeld dat de vragen over verwarmen in de checklist niet altijd van toepassing waren op de woningen die zij bezochten,

omdat er vaak met nieuwere toestellen (zonder rookgasafvoer) werd verwarmd. Vermoedelijk is het probleem daarom onderschat in dit pilootproject.

3.2.3. Vocht en schimmels

Vocht en schimmels bij huisbezoek 1

Gedragingen zoals voldoende ventileren en verluchten, en op de juiste manier koken en verwarmen, kunnen vocht- en schimmelproblemen (al dan niet gedeeltelijk) helpen oplossen. Ook aan dergelijke problemen werd tijdens de huisbezoeken aandacht besteed. Zo werd aan de bewoners gevraagd om vocht- en schimmelproblemen te rapporteren en ze eventueel te tonen aan de luchtconsulenten. In totaal waren 202 personen bereid de vragen rond dit thema te beantwoorden.

Voor schimmelproblemen werden geldige resultaten voor 176 personen berekend. 18% van de bezochte bewoners (n=31) gaf bij het eerste huisbezoek aan dat er schimmels in de woning aanwezig waren, voornamelijk in een 'andere kamer' (n=17) dan de keuken (n=2), de badkamer (n=7) of de slaapkamer (n=11). Bij problemen in de badkamer en de slaapkamer werd gevraagd of men al dan niet verluchtte na het baden/douchen en slapen, en of de kamer voldoende werd verwarmd tot 15°C. Qua verluchten gaf het merendeel van de bewoners aan dat dit toch werd gedaan, voor verwarming werd dit minder consistent gerapporteerd.

Voor vochtproblemen werd voor 200 personen een geldige respons geanalyseerd. 48 personen (25%) hadden een probleem met opstijgend of doorslaand vocht en de meerderheid (n=35) gaf aan dat dit probleem zich bevond in een 'andere kamer' dan de keuken, badkamer of slaapkamer. Bij 15 personen werd gerapporteerd dat er een lek was (8%), opnieuw met het merendeel van de problemen (n=10) in een 'andere kamer'. 29 bewoners (15%) meldden een muffe of onfris geur, ook hier vooral (n=16) in een 'andere kamer'. Tot slot rapporteerden 55 personen (27%) condens/waterdruppels, waarvan 20 in de badkamer en 13 in de slaapkamer.

Hoe dan ook was er een vrij beperkte registratie van vocht- en schimmelproblemen tijdens het eerste bezoek. De evaluatievragenlijst die 91 bewoners invulden na het eerste bezoek, wees uit dat 49 van hen (54%) aangaf altijd alle problemen zoals vocht en schimmels te hebben getoond wanneer daar om werd gevraagd. Een groot deel (42/91) toonde dit dus niet. 21% onder hen antwoordde dat dit was omdat dergelijke problemen privé zijn of dat men zich ervoor schaamde tegenover de luchtconsulent.

Wijzigingen gedrag na 6 maanden en na 1 jaar

Bij registratie van een schimmel- of vochtprobleem tijdens het eerste huisbezoek, kregen de bewoners bij een tweede bezoek de vraag of ze stappen hadden ondernomen om het probleem op te lossen.

Van de 49 bewoners met een geregistreerd vochtprobleem bij het eerste bezoek, ondernamen er 31 stappen om dit te verhelpen (vb. beter ventileren/verluchten/verwarmen, contacteren van een vakman). Van de 18 bewoners die dit niet deden, waren er 11 (61%) die vermeldden dat er volgens hen geen probleem was gedetecteerd bij het eerste bezoek. Van de 17 personen met gerapporteerde schimmels bij het eerste bezoek gaven er 13 (76%) aan stappen te hebben ondernomen (vb. beter ventileren/verluchten, het onderliggende probleem oplossen, beter verwarmen).

In de derde bevraging werd geen rechtstreekse link met de eerste huisbezoeken gelegd via de checklist. Wel werd bij deze derde bevraging gepeild naar het feit of men 'in het voorbije jaar een vochtprobleem had gehad' (dezelfde vraag werd gesteld voor schimmels) en of dit probleem ondertussen al dan niet was opgelost. 43 personen leverden geldige data aan.

Voor vochtproblemen antwoordde de meerderheid (77%; n=33) dat er geen probleem was geweest, 16% (n=7) antwoordde dat er wel een probleem was geweest, maar dat dit op het moment van de bevraging niet meer aanwezig was, en 3 personen (7%) gaven aan dat er een probleem was, dat nog steeds niet was opgelost. De 10 personen die aangaven het afgelopen jaar een (al dan niet opgelost) probleem te hebben (gehad), kregen de vraag of zij stappen hadden ondernomen om het op te lossen. Die resultaten waren zeer gelijkend aan de antwoorden bij het tweede huisbezoek: 8 van de 10 hadden effectief stappen ondernomen, zoals het contacteren van een vakman, meer ventileren/verluchten en beter verwarmen.

Wanneer naar schimmelproblemen werd gepeild, gaf 84% (n=36) aan geen probleem te hebben gehad, gaven 5 personen (12%) aan er wel eentje te hebben gehad, maar nu niet meer, en antwoordden 2 bewoners (5%) dat er een probleem was dat nog altijd niet was opgelost. 7 personen kregen dan ook de vraag of ze stappen hadden ondernomen, waarvan 5 dit ook hadden gedaan: de schimmel werd weggehaald, er werd meer geventileerd/verlucht/verwarmd, er werd contact genomen met een vakman.

Bespreking 'vocht en schimmels'

Een beperkt aantal bewoners lijkt een aantal adviezen rond aanpak en voorkomen van vocht- en schimmelproblemen ter harte te hebben genomen. Er werden echter erg weinig problemen geregistreerd, wat op twee zaken kan wijzen: ten eerste kan er selectiebias zijn bij de steekproef en waren de bezochte woningen over het algemeen in een vrij goede staat. Kwetsbare doelgroepen werden nauwelijks bevraagd. Ten tweede heeft die selectiebias ook te maken met de verhouding luchtconsulent-bewoner: de evaluatievragenlijst van de bewoners leert dat zij vooral hadden ingestemd met het onderzoek omdat de luchtconsulent een persoonlijke kennis was en men deze persoon zo een plezier deed (67%). Dit is een logisch gevolg van de keuze om de luchtconsulenten op bezoek te laten gaan in woningen van personen in hun eigen netwerk. De terugkommomenten met de luchtconsulenten leerden bovendien dat zij vermoedden dat die persoonlijke verhouding met de bewoner aan de basis lag van het achterhouden van informatie en/of het sociaal wenselijk antwoorden.

3.2.4. Poetsproducten

Poetsproducten bij huisbezoek 1

Bij de huisbezoeken ging ook aandacht naar het correct gebruik van poetsproducten, vooral deze met gevarensymbolen. De gegevens van 206 bewoners werden geanalyseerd. In totaal kregen 121 personen (59%) advies rond het gebruik van poetsproducten waar gevarensymbolen op staan. 85 personen kregen dit advies niet vanwege hun antwoord dat er geen dergelijke producten werden gebruikt in de woning.

Voor zij die de vervolgvragen en het advies kregen (n=121), rapporteerde 74% (n=90) de producten te gebruiken zoals beschreven op het etiket. Op de vraag of men ook aanvullend verluchtte na het poetsen, antwoordde de meerderheid (72%; n=87) ontkennend.

Wijzigingen gedrag na 6 maanden

Uit de resultatenanalyse blijkt dat er voor de vragen over poetsproducten weinig verandering is in het geregistreerde gedrag rond het gebruik ervan (aanvullend verluchten): 34 bewoners gaven zowel bij bezoek 1 als bij bezoek 2 aan poetsproducten met gevarensymbolen te hebben gebruikt. Van deze groep antwoordde de meerderheid (76%; n=26) bij beide bezoeken dat ze niet verluchtten na het poetsen.

Bespreking 'poetsproducten'

De resultaten tonen dat een groot deel van de bewoners de gebruiksaanwijzing van gevaarlijke poetsproducten wel gebruikt, maar dat er vooral nog marge is in het aanvullend verluchten na het poetsen, om zo vocht en vervuilende stoffen sneller uit de woning te krijgen.

Er is geen eenduidige verklaring voor het uitblijven van een mogelijk effect van de huisbezoeken op gedrag rond poetsproducten. Een mogelijke reden zou kunnen zijn dat de adviezen heel beperkt waren, omdat de vorming van de luchtconsulenten hier ook niet in de diepte ging. Dit werd onder andere bij de terugkommomenten door sommige luchtconsulenten aangegeven. Een andere verklaring kan zijn dat de luchtconsulenten misschien niet de best geplaatste personen waren om advies te geven rond het gebruik van poetsproducten binnen hun eigen kennissenkring. Een mogelijke piste voor vervolgonderzoek zou kunnen zijn dat wordt samengewerkt met mensen die meer geloofwaardigheid hebben inzake dit thema, bijvoorbeeld poetshulpen of mantelzorgers die het huis van een familielid schoonmaken.

Evaluatie van de verstrekte adviezen

91 bewoners beantwoordden de evaluatievragenlijst (die ze facultatief invulden na het eerste huisbezoek) waarin via een aantal stellingen gepeild werd naar hoe men het eerste huisbezoek had ervaren. De stellingen konden worden beantwoord met 'niet akkoord', 'eerder niet akkoord', 'neutraal', 'eerder akkoord', of 'akkoord'. 80 personen gaven aan 'eerder akkoord' (n=27) of 'akkoord' (n=53) te zijn met de stelling 'Ik vond de gekregen adviezen nuttig'. Hieruit kan worden geconcludeerd dat diegene die de evaluatievragenlijst invulden, positief stonden tegenover deze adviezen. Opnieuw is enige

nuance aangewezen omwille van de bovenvermelde selectiebias (niet-representatieve steekproef en de hechte band met/sympathie voor de luchtconsulent zelf).

Uit de resultaten kon niet worden opgemaakt of de adviezen te beperkt waren en/of dat er door de luchtconsulent tijdens het bezoek aan bepaalde problemen te weinig aandacht werd besteed. Bij de terugkommomenten met de luchtconsulenten werd wel vermeld dat de inhoudelijke vorming rond binnenmilieu (een sessie van 3 uren om alle factoren te bespreken), misschien te intensief was voor vrijwilligers zonder voorkennis over het onderwerp. Ook de vorming rond gesprekstechnieken werd als nuttig, doch opnieuw te beperkt, ervaren. Door bovenstaande redenen voelden sommige luchtconsulenten zich niet altijd helemaal comfortabel bij het verstrekken van de adviezen tijdens het huisbezoek. Er werd gesuggereerd om de technieken voor verlenen van advies meer in de diepte uit te werken en in de vormingen ook met concretere voorbeelden te werken.

3.2.5. Evaluatie van de gebruikte projectmaterialen

Folders en brochures

Na het eerste bezoek werden optioneel folders en brochures met extra achtergrondinformatie rond binnenmilieugerelateerde factoren achtergelaten bij de bewoners. Het nut en de begrijpelijkheid hiervan werden tijdens het tweede huisbezoek bij de bewoners bevestigd. Verder werd tijdens de tussentijdse contactmomenten met de luchtconsulenten ook bij hen afgetoetst wat ze hiervan vonden.

97 bewoners hadden informatie gekregen bij het beëindigen van het eerste huisbezoek, en 95 onder hen herinnerden zich dit ook bij het tweede huisbezoek. Van deze 95 personen hadden er 79 de informatie achteraf ook doorgenomen en 47 hadden de informatie bovendien achteraf gebruikt, voornamelijk om het ventileer- en verluchtgedrag aan te passen. De informatie in de folders en brochures werd over het algemeen positief beoordeeld¹²: de materialen werden als 'mooi' (gemiddeld 4,3/5), 'begrijpelijk' (gemiddeld 4,9/5), en 'nuttig voor extra informatie na het bezoek' (gemiddeld 4,4/5) beoordeeld. Qua 'duidelijkheid' van de informatie werd een gemiddelde score van 3,7/5 gegeven. Het 'nut om later de tips nog eens opnieuw te lezen' werd minder goed beoordeeld, met een gemiddelde score van 2,2/5.

De luchtconsulenten gaven aan dat de folders en brochures nuttig waren, omdat ze zo 'iets tastbaars' konden achterlaten bij de bewoners, zodanig dat deze de adviezen later nog eens konden bekijken. De luchtconsulenten vonden wel dat de informatie niet altijd even laagdrempelig was en signaleerden dat deze materialen voor kwetsbare doelgroepen mogelijk te moeilijk zijn.

Een suggestie voor een mogelijk vervolgproject is een evaluatie of de materialen de juiste methodiek zijn om de informatie rond binnenmilieu te ontsluiten voor een breder publiek, inclusief de meest kwetsbaren. Er dient rekening te worden gehouden met het correct en laagdrempelig visualiseren van de essentiële principes, zodat zo veel mogelijk mensen worden bereikt. Dit vereist mogelijks een differentiatie naar doelgroep.

Doorverwijslust naar externe hulp

Zoals reeds eerder vermeld, werden in dit pilootproject basisadviezen gegeven voor beperkte woning- en gedragsaanpassingen die de kwaliteit van het binnenmilieu zouden kunnen verbeteren. Wanneer de luchtconsulenten echter met meer complexe en bouwtechnische problemen geconfronteerd werden, konden zij de bewoner via een doorverwijsschema naar gespecialiseerde hulp doorverwijzen. In de bevraging van de bewoners werd bij het tweede huisbezoek gepeild naar het al dan niet doorverwijzen naar professionele hulp. 130 bewoners beantwoordden deze vraag, waarvan slechts 17% (n=22) aangaf dat ze inderdaad werden doorverwezen.

In de tussentijdse contactmomenten met de luchtconsulenten werd bevestigd dat er weinig doorverwijzing was gebeurd. Ze gaven aan dat ze het doorverwijsschema een nuttig instrument vonden, maar dat er te weinig aandacht aan kon worden besteed tijdens de vorming die ze hadden gekregen. Hun suggestie was dan ook om bij een eventueel vervolgproject een extra vorming in te laten en/of online een toegankelijke manier te voorzien waar de ontsluiting van nuttige adressen/contactpersonen meer in de diepte is uitgewerkt.

4. Conclusie en lessons learned voor de toekomst

De resultaten uit het pilootproject wijzen erop dat huisbezoeken met een checklist en adviezen, voor zowel luchtconsulenten als bewoners, nuttig waren. De luchtconsulenten evalueerden dit pilootproject overwegend positief: door het project hebben ook zij hun kennis rond binnenmilieu en de beïnvloedende factoren kunnen vergroten en kregen ze handlungsstrategieën aangereikt om eveneens hun eigen gedrag inzake binnenmilieu te gaan veranderen.

Hoewel de bezochte woningen door de luchtconsulenten in het algemeen werden beoordeeld als zijnde in 'vrij goede staat', werden de verstrekte adviezen door een meerderheid van de bewoners toch nog steeds als zinvol en leerrijk ervaren. Bovendien toonden de resultaten – vooral deze rond ventileren en verluchten – dat een beduidend deel van bezochte bewoners zich door het project bewust was geworden van het belang van deze gedragingen, en daarom ook het eigen gedrag in positieve zin had gewijzigd. Ook ondernamen de bewoners stappen om

¹² Scores die worden weergegeven zijn gemiddelde scores op 5, voor een schaal gaande van '1=niet akkoord' tot '5=helemaal akkoord'.

beschadigde toestellen of structurele problemen zoals vocht en schimmels op te lossen en deze in de toekomst te voorkomen.

Samengevat leert dit pilootproject dus dat voor de doelgroep van bezochte bewoners, een dergelijk project nuttig was in de overdracht van kennis, waardoor de intentie tot het stellen van gezond binnenmilieugerelateerd gedrag verhoogde en dit gedrag zelf ook vaker werd gesteld.

Ondanks de bovenvermelde positieve conclusies zijn er ook enkele verbeterpunten die zinvol zijn voor het ontwikkelen van eventueel toekomstige onderzoeksprojecten. Zo blijkt dat de checklist en adviezen opnieuw moeten worden geëvalueerd als methodiek bij een populatie die meer representatief is voor de Vlaamse bevolking. Ook dient de methodiek te worden herbekeken voor toepasbaarheid bij meer kwetsbare doelgroepen, die mogelijk met andere problemen te kampen hebben dan de bewoners die deelnamen aan deze pilootstudie. Verder lijkt de ontsluiting van bestaande informatie, eventueel zonder tussenkomst van de luchtconsulent, nog niet optimaal te zijn. De terugkomenten met de luchtconsulenten leerden verder dat verbetering van de eigen leefomgeving een motivator voor hun engagement binnen het project was. Daarentegen leerde dit project ook dat de logistieke complexiteit of een intensief opvolgingstraject als zwaar werden gepercipieerd, zowel voor de luchtconsulenten zelf als voor de bezochte bewoners. Binnen het pilootproject werd daarom bijkomend een online platform ontworpen onder de vorm van een 'luchtconsulentenhuis', waar burgers op een laagdrempelige en interactieve manier meer kunnen leren over gezond binnenmilieu, zonder huisbezoek. Bovendien verwijst de webpagina door naar betrouwbare en correcte informatie die door experts werd opgesteld. Het platform is te raadplegen via www.deluchtconsulent.be. Aangezien de lancering van

de toepassing pas aan het eind van de projecttermijn gebeurde, dient de toepassing nog te worden geëvalueerd en eventueel te worden aangepast.

Verder blijkt uit de evaluaties dat het profiel van de luchtconsulenten kan worden herbekeken en dat de overweging zou moeten worden gemaakt om de 'functie' van luchtconsulent op te nemen in de werking van professionals die al aan huis komen bij bewoners. Daarbij aansluitend werden de vormingen tot luchtconsulent soms als te belastend ervaren (met name te veel informatie op een te korte tijdsduur van de vorming). Eventueel toekomstige vormingen voor professionals die zich als luchtconsulent laten bijscholen, zouden daarom meer in de diepte kunnen worden uitgewerkt, zodat aspecten als doorverwijzing naar (meer) professionele hulp en kernaspecten van motiverende gespreksvoering (onder meer het 'omgaan met weerstanden') uitgebreider aan bod kunnen komen. Bij het aanbieden van de vormingen voor professionals en het inbedden van de kennisoverdracht rond binnenmilieu in het takenpakket van personen die aan huis gaan bij bewoners, speelt bovendien immers het aspect van de moeilijke combinatie tussen de functie van luchtconsulent en het eigen privéleven een minder grote rol.

Beweging.net neemt de *lessons learned* mee en diende ondertussen een subsidieaanvraag in voor een vervolgstudie. De vervolgstudie zal zich vooral richten op het uitwerken van vormingen en sensibiliseringspakketten 'gezonde binnenlucht', die worden uitgewerkt op maat van verschillende doelgroepen (professionelen en vrijwilligers) die bij bewoners van particuliere gebouwen over de vloer komen. Beweging.net maakt ook het online platform www.deluchtconsulent.be verder bekend over heel Vlaanderen, zodat het ter beschikking staat van alle Vlaamse burgers in particuliere woningen. Het beheer van de webpagina zal ook in de toekomst verder worden opgenomen door Beweging.net.